

MAISEMA-ARKKITEHTI ANNE RIHTNIEMI

28.9.1989

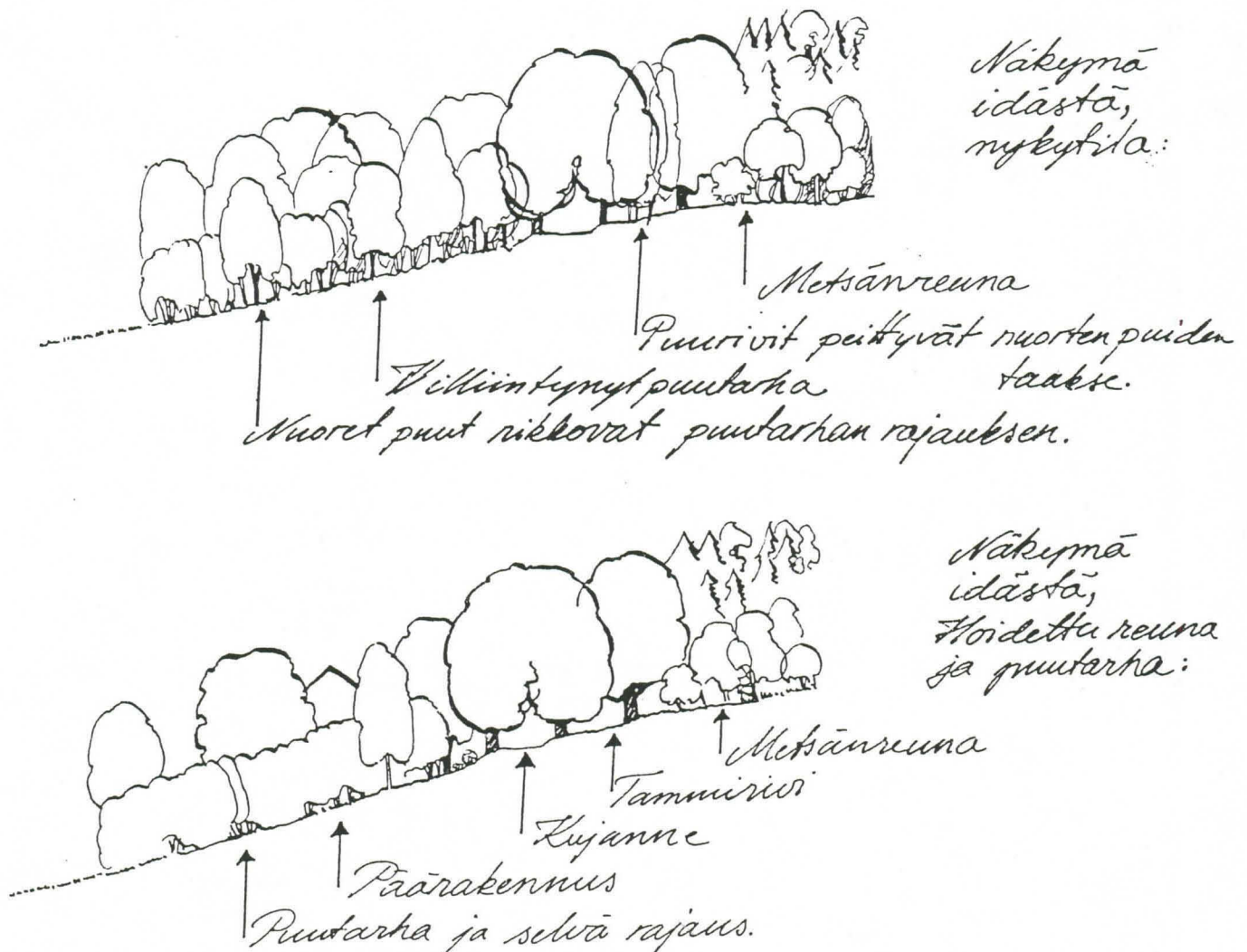
MUSEOKATU 31.A.6, 00100 HELSINKI
PUH: 90-44 78 99

Uusimaa kaup. 5693112

KUUSISTON KARTANON PUUTARHA

ARVIO PUIDEN IÄSTÄ, KUNNOSTA JA KULTTUURITAUSTASTA SEKÄ
PUUTARHAN KEHITYKSESTÄ OLEMASSAOLEVAN KASVILLISUUDEN PERUSTEELLA

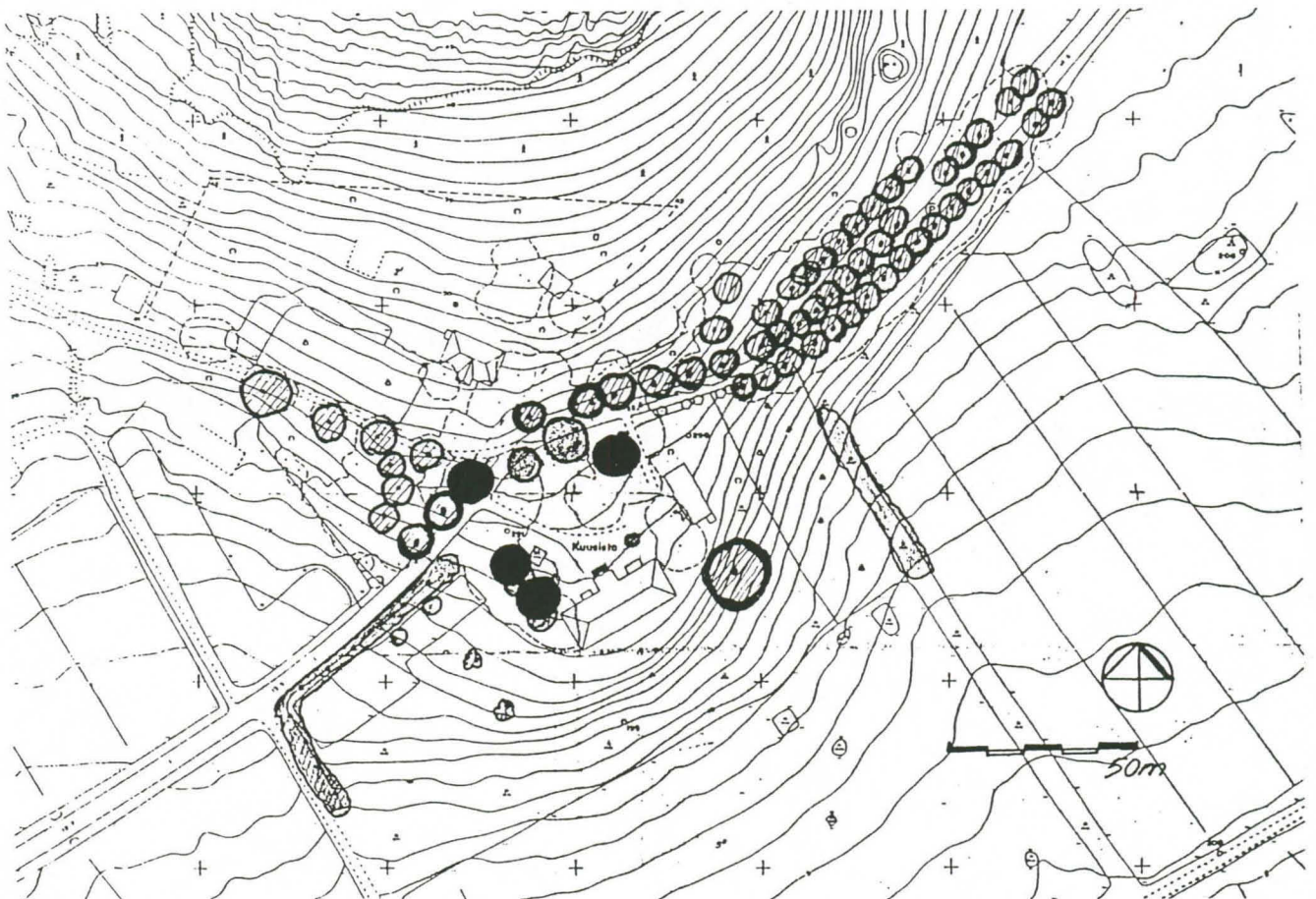
MAASTOINVENTOINTI ON TEHTY ELOKUUSSA VUONNA 1989

Arvio puutarhan kehitysvaiheista olemassa-olemassaolevan kasvillisuuden perusteella

PUUTARHAN KEHITYKSEN NELJÄ VAIHETTA

- o Vanhimmat istutetut ja vaalitut puut ovat 1700-luvulta. Ne ovat pihapuita, kaksi tammea ja lehmusta. Koska näitä, hyvin vanhoja puita on niin vähän, tekee helposti oletuksen senaikaisen pihapiirin avoimuudesta. Istutettujen pihapuiden siemenestä on pihapiiriin syntynyt taimimateriaalia, josta osa on karjalta suojassa varttunut.
- o Seuraava istutusvaihe lienee ollut 1800-luvun toisella neljänneksellä. Tältä ajalta ovat vanhat tammi ja lehmusrivit linnan johtavan tien varressa. Päärakennuksen itäpuolella oleva tammi on myös tältä ajalta. Viime vuosisadanvaihteessa suhtautuminen pihapiiriin muuttui. Puusta tuli koriste.
- o Pihapiiristä tehtiin puistomaisempi ja sinne istutettiin vierasperäisiä puulajeja. Hedelmätarhaa laajennettiin ja se rajattiin suojaavin aidanneistutuksin.
- o Voimakasta kulttuurista kehitysvaihetta seurasi nykyinen spontaanimpi vaihe, villiintyminen ja metsittyminen. Puut valloittavat puutarhan ja peittävät sen harkittuja muotoja. Hyötypuutarha vesottuu ja heinittyy, lyhytikäisemmät ja hoitoa vaativat lajit katoavat.

Arviot puiden iästä on tehty ilman kairausta.

- Istutettu 1700-luvun lopulla
- ◐ " 1800-luvun toisella neljänneksellä
- ◑ " 1800-luvun viimeisellä neljänneksellä ja 1900-luvun alkuvuosina

Miljöötä muodostavien kasvullisten elementtien alkuperä ja kehitys

Puurivit, yksittäispuut, pensasaidat ja -majat sekä hedelmätarha ovat harkittuja, kulttuurisia muotoja. Niiden hahmo on peittymässä ja elinvoima vähenemässä nykyisen villiintymisen myötä. Seuraavassa on arvio puiden ja pensaiden iästä, kunnosta ja kulttuuritaustasta.

PUURIVIT

Vanhimmat lehmus- ja tammirivit ovat todennäköisesti samaa ikäluokkaa kuin Aurajoen rannan lehmusrivit; 1800-luvun toiselta neljännekseltä. Näistä 150-vuotiaista puista tammet ja suurin osa lehmuksista ovat hyväkuntoisia. Puurivit ovat vain hyvin vähän aukkoiset, joten arkkitehtoninen vaikutelma on eheä. Haitallista on nuoren puuston tunkeutuminen asetelmaan ja spontaanin saarnirivistön kasvaminen peittämään kujanteen linnanpuoleinen pää.

Saarnirivit pellon reunassa, puutarhan ja lehmuskujanteen alapuolella ovat mitä todennäköisimmin spontaanisti syntyneet. Ne ovat epätasaiset ja peittävät näkymiä merelle. Puut ovat vesasyntyisiä, tyveltä vahvasti haaroittuneita, mikä viittaa niittämiseen. Niitto lienee lopetettu noin 50-60 vuotta sitten, minkä jälkeen vesat ovat kasvaneet ylös kookkaiksi puiksi.

PIHAPUUT

Pihapuut voi jakaa iän mukaan neljään ryhmään.

1. Vanhimmat, kaksi lehmusta ja tammea, ovat istutettu 1700-luvun lopulla. Nämä 200 vuotta vanhat puut ovat hyväkuntoisia ja elävät hoidettuina vielä kauan.
2. Valtava, ehkä leikkauksen takia haaroittunut tammi päärakennuksen itäpuolella on 1800-luvun alkupuolelta. Se on hyväkuntoinen ja pysyy elävänä hyvin pitkään, mikäli sen latvukseen ei altapäin anneta kasvaa puustoa.
3. Viimevuosisadanvaihteen tuntumassa tuotiin pihapiiriin uusia puulajeja. Etupihan euroopanlehtikuuset ovat noin 80-100 vuotiaita. Luultavasti tänä aikana on johonkin aivan lähistölle istutettu nykyisten puutarhaan levinneiden vuorijalavien emopuut. Olemassa olevat vuorijalavat ovat selvästi nuorempia, noin 10-60 vuotiaita. Kasvu- paikoista päätellen ne eivät ole istutettuja vaan spontaanisti levinneitä. Vuosisadan vaihteen istutusvaiheesta ovat myös alueen vanhimmat vaahterat. Ne kasvavat lehmuskujanteesta pohjoiseen, mäen alarinteellä. Pihapiirissä kasvavat, nuoremmat vaahterat ovat luultavasti kaikki spontaanisti levinneitä. Oletus perustuu niiden kasvupaikkojen sijaintiin ja siihen, ettei pihapiirissä ole keski-ikäisiä (50-80 vuotiaita) vaahteroita. Nopeasti leviävää vaahterää on tuona aikana selvästi aktiivisesti poistettu pihasta ja puutarhasta. Pihan 200-vuotiaiden tammien väleissä kasvavat noin 100-vuotiaat tammet voivat olla istutettuja, mutta ne voivat myös olla spontaanisti kylväytyneitä, mutta kasvamaan aktiivisesti valikoiden jätettyjä. Sama koskee tammia tien toisella puolella, rinteessä.
4. Nuorimmat pihapuut vuosisatamme toiselta neljännekseltä lähtien ovat todennäköisesti spontaanisti levinneitä. Sama koskee puutarhan nuoria puita.

PENSASAI DAT JA KORISTEPENSAAT

Pähkinäpensas- ja pihasyreeniaidanteet ovat aukkoiset ja osittain jo täysin kuolleita. Aidanteiden vanhimmat rungot saattavat olla jo viime vuosisadalla istutettuja.

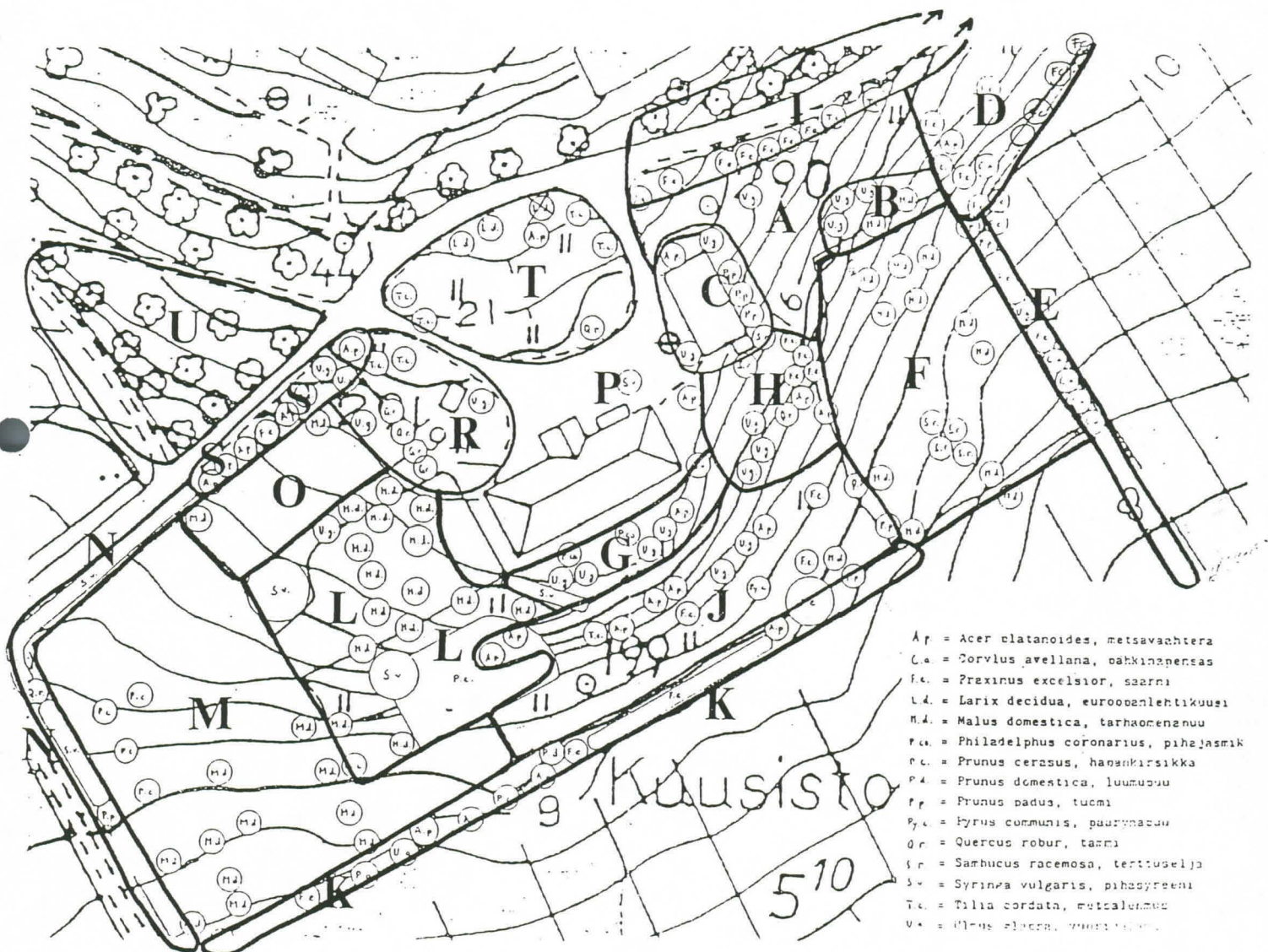
Syreenimajojen ja pihan syreenipensaain vanhimmat rungot ovat noin 60 vuotiaita. Talon takapihalla olevat pihajasmikkeet ja pihasyreenit ovat nuorempia ja hyvin huonokuntoisia.

HEDELMÄTARHA

Omenapuista vanhimmat ovat yläpihassa (Ala O kartassa sivulla 4) noin 80-100 -vuotias ja noin 60-80 -vuotias. Linnan puoleisessa, itäisessä puutarhassa on puiden ikä noin 40-60 vuotta. Länsipuoleisessa puutarhassa ovat omena- ja päärynäpuut noin 50-vuotiaita. Villiintyneiden luumupuiden elävät rungot ovat nuorempia, mutta niiden emopuut lienevät samoilta ajoilta kuin ympäröivät muut hedelmäpuut. Marjapensaista on jäljellä vain yksittäisiä pensaita, jotka ovat hautautumassa ruohostoon. Vesoja muodostavien pensaiden alkuperäisten ja jo hävinneiden emopensaiden ikää ei voi arvioida olemassaolevien vesojen perusteella.

Puutarhan maastoinventointi kesällä 1989

Puutarha on jaettu osa-alueisiin, joiden kuntoa ja ongelmia on luonnehdittu. (Sulkuihin on kirjattu muutamia ajatuksia alojen maisemallisesta merkityksestä ja mahdollisesta kehittämistarpeesta.)

Kasvillisuuskartta on tutkimusraportista: Kuusiston linnan raunioiden ja Kuusiston kartanon ympäristön kasvillisuus, Liisa Tuomi ja Terttu Lempiäinen, Turun yliopisto 1989

RINNE

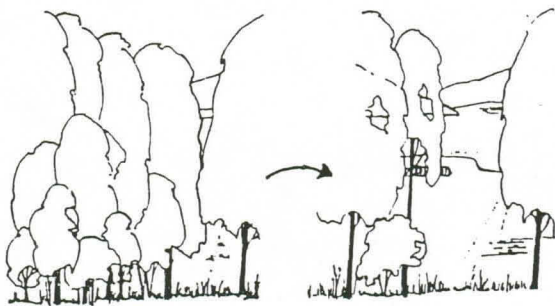
I Kujanteen puusto on tiheä ja varsin yhtenäinen, mukana on kuitenkin muutamia vesoneita kantoja ja huonokuntoisia runkoja. Vanhojen puiden hahmo kärsii tyvi- vesoista ja nuorten puiden kasvamisesta latvuksiin. (Tyvivesoja ja taimia poistamalla saadaan samalla avattua kujanteen sisältä näkymiä peltoaukealle ja merelle.) Kujanteen jatkeena on spontaanisti kasvaneita saarnia, jotka peittävät kujanteen suun linnalta päin katsottaessa.

A Rinteessä kasvaa rehevä rikkaruohosto, pensaita ja puiden taimia. Nuoret puut heikentävät vanhojen kujannepuiden luoman vaikutelman ja umpeuttavat näkymät etelään. (Tähän on mahdollista perustaa uusi puurivi tai kasvattaa solidipuita korvaamaan lehmuskujannetta, kun sitä joskus on uudistettava, sekä hillitsemään aluskasvillisuuden rehevöitymistä.)

B Spontaanisti syntynyt jalavaryhmä vesottuu ja tukahduttaa vanhan omenapuun.

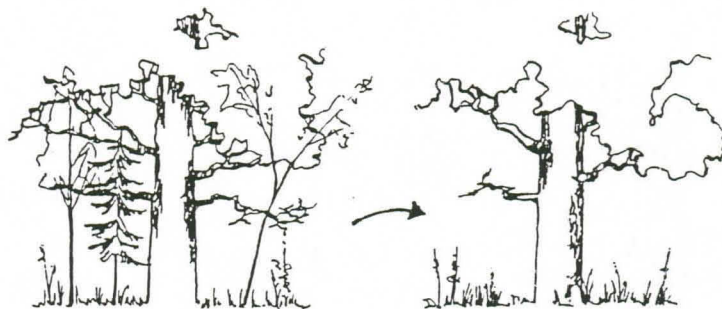
C Talon takana on vahvasti rehevöitynyt tunkio ja spontaanisti syntyneitä puustoa, jotka ylläpitävät kosteutta rakennuksen seinien vieressä. Rakennuksen luoteiskulmassa on luonteikas kaksihaarainen vaahtera. Pihanpuoleinen noin 60-vuotias jalava on luultavasti spontaanisti syntynyt. Sen vesat ja juuristo voivat rikkoa talon rakenteita.

D Nuoria saarnia ja vaahteroita tunkeutuu kujannepuiden latvuksiin. Rinteessä kasvaa myös pähkinäpensaita, omena- tai luumupuun sekä tammen ja vaahterantaimia tuomia ja herukkapensaita. Pellon reunassa kasvaa saarnea epätasaisena rivistönä. (Ilman huitoja ala kasvaa nopeasti aivan umpeen. Tässä on sama mahdollisuus perustaa tulevaisuuden puurivi tai kasvattaa yksittäispuita kuten alalla A.)

Umpeutuneita näkymiä tulee avata

Vanhat tammet tulee vapauttaa vesoista.

ITÄINEN PUUTARHA

E Pähkinäpensasaidanteeseen on paikoin kasvanut jalavia, vaahteroita, saarnia ja tuomia ja pähkinä on häviämässä. Vanhimmat joukkoon kasvaneista puista ovat jo noin 50-vuotiaita. (Maisemakuvallisesti olisi tärkeää hoitaa aidanne pensasaidanteena ja poistaa puut. Puutarhan rajaus tulee epäselväksi ja rakennus peittyy kokonaan.)

F Omenatarhassa on harvakseltaan hedelmäpuita, noin 40-60 -vuotiaita ja marjapensaita lähes täysin hautautuneena ruohostoon. (Omenatarhan voisi täydentää ja ruohosto olisi niitettävä jottei puiden taimet pääse valtaamaan alaa.)

ALARINTEEN PUISTO

G Talon viereltä ovat koristepensaat häviämässä. Spontaanisti levinneet puut ovat umpeuttamassa aian. Kasvusto on jo nuorena sulkeutumassa ja aluskasvillisuus on niukkaa. (Ala kuuluu kiinteästi rakennukseen vaikkei tälle puolelle olekaan sisäänkäyntiä. Puusto ei saa umpeuttaa näkyviä rakennuksesta lähelle ja lisäksi tila on asetelmallisesti selkeytettävä.)

H Vanhan tammen latvukseen tunkeutuu nuoria puita ja nuorten saarnien tiheä ryhmä peittää näkymän pihalta itään.

J Rakennuksen alapuolella on rinne metsittymässä umpeen. Varjostuksen vuoksi on pohjakasvillisuus niukkaa, mutta varjoa sietäviä puiden taimia on sensijaan runsaasti. (Asetelma tulee selkeyttää arkkitehtonisesti kuten ala G. Puut eivät saa umpeuttaa näkyviä talosta.)

K Vesasyntyisessä saarnirivissä on sekapuina vaahteroita ja tuomea. (Asetelma tulee ratkaista arkkitehtonisesti, onko puurivi haluttu vai ei, ja miten puiden tulee sijaita suhteessa rakennuksen akseleihin.)

LÄNTINEN PUUTARHA

L Hedelmätarhasta on osa kasvanut umpeen. Hapankirsikan juurivesat ovat kasvanut yhtenäiseksi tiheäksi pusikoksi. Hedelmäpuiden lomassa kasvaa spontaanisti syntyneitä nuoria jalopuita. Noin 40-vuotiaan jalavan halkaisija rinnankorkeudella on 25 cm. Marjapensaat ovat villiintyneet ja syreenimajat ovat kasvamassa vesoista umpeen. Kaiken lomassa kasvaa läpätunkematon ruohosto.

M Vanhoja erilaisia hedelmäpuita kasvaa harvakseltaan heinikossa.

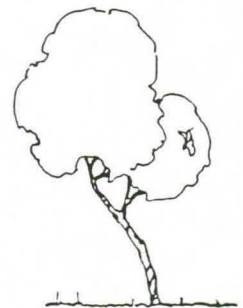
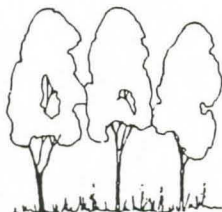
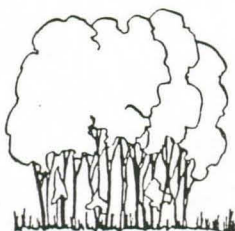
N Syreeniaidan runkojen ikärakenne on epätasainen. Vanhimmat rungot lienevät viimevuosisadalla istutettuja, nuoremmat ovat vesasyntyisiä. Puolet aidanteen pituudesta on osittain tai kokonaan hävinnyt tai tukehtumassa puiden alle. Vanhimpia aidanteeseen levinneitä puita ovat 50-vuotias tammi länsireunalla ja kujannetta muodostavat vaahterat pihatien lähellä. (Aidanne on maisemakuvallisesti merkittävä, sillä se rajaa puutarhan tulotien puoleista peltoaukeaa vastaan. Suurten puiden kehittymisessä on otettava huomioon niiden latvuksen laajeneminen ja rakennusten peittyminen niiden taakse.)

O Yläpuutarha on olemassaolevien hedelmäpuiden perusteella arvioiden kartanon vanhinta hedelmätarhaa. Jäljellä on vain kaksi omenapuuta, noin 60-80 ja 80-100 -vuotiaat. Ne kärsivät tien varteen, entisen syreeniaidan paikalle kasvaneiden puiden varjostuksesta.

ETUPIHA

P Pihasyreeni on vesottunut ja jalavan vesa valtaa koko kasvualan, mikäli sitä ei poisteta.

Vesottuneet kivikat ja pihasyreeni vaativat hoitoa.

R Keinun taustaa hallitsevat 200-vuotiaat tammet. Niillä on vielä pitkä elämä edessä, jos nuori puusto ei pääse tunkeutumaan niiden latvuksiin. Nuoret puut ja taimet peittävät vanhojen runkoja ja paikoin ovat tunkeutumassa latvuksiin. (Vanhat rungot on otettava esiin. Oikeisiin kohtiin on istutettava muutama tammi, joista kehittyä tulevaisuudessa mahtava pihapuu.)

S Tien varressa ovat vaahterat ja jalavat vallanneet syreeniaidan kasvualan. Puut ovat liian tiheässä kehittyäkseen kunnolliseksi puuriviksi. (On valittava kehitetäänkö alaa puukujana vai palautetaanko pensasaita. Jos valitaan kujanne, on päätettävä puulajista. Myös nykyisestä, spontaanisti syntyneestä puustosta voidaan valita halutut yksilöt kehittymään puuriviksi.)

T Vanhojen metsälehmusten ja euroopanlehtikuusten alla on runsaasti jalopuiden taimia. Kehittyessään ne tulevat peittämään vielä enemmän rakennusta ja vanhojen puiden runkoja. (Alan luonne ja hahmo on harkittava, sekä kuinka aukeaksi piha halutaan. Myös tulevaisuuden pihapuiden sijainti ja laji on harkittava.)

U Kolmiota kahdella sivulla reunustavat puurivit ovat hahmoltaan epämääräiset. Vanhat lehmukset ovat vesottuneita ja alinna rivissä on nuorempia huonokuntoisia saarnia. Vanhan, puutarhaa sivuavan tien pohja on tällä kohdalla taimetumassa. Kolmion sisällä on noin 100-150 vuotta vanhoja tammia ja eri puulajien taimia. (Ala tulee selkeyttää; kujanteet täydentää halutuilla puulajeilla ja alan keskustaa kehittää tammistona. Tien umpeutumisesta tai avoimena pitämisestä tulisi päättää. Ala on maisemakuvallisesti tärkeä, sillä se on avoimen tilan reunana ja välittävänä tekijänä kartanopuutarhan ja luonnonmaisemaan kuuluvan mäen välissä. Pysäköintialue, joka on uusi tekijä maisemassa, voidaan kasvillisuuden avulla huomaamattomammin liittää luonnonmaiseman ja kulttuurimaiseman sauma-kohtaan.)